

պէս հարկաւոր եղած բաներուն պէս փափաքելի են, էական բաներու կարգ անցած կը սեպուին. վասն զի ամենայն մարդիկ ի բնէ ունայնասէր են, և բիւր տեսակ բաներու ցանկացող. և աս փափաքներուն հասնելու համար է որ այնչափ տեսակ երկրորդական բաներ հնարած են. և որովհետեւ աս փափաքներուն շատը օրինաւոր է, ուրեմն օրինաւոր փափաք լեցընող բաներն ալ կրնան բարձր կամ ցած արժէք ունենալ՝ իրենց լցուցած փափաքին համեմատ:

() Գտակարութեան վրայ երկու խօսքով խորհրդածութիւն մըն ալ ընենք ու հատուածնիս վերջացընենք: Ի՛նչ չնչին կարծուած բաներ կան՝ որոնց օգտակարութենէն բնաւ շահ մը չենք քաղեր. վասն զի կամ ան է որ անոնց օգտակարութիւնը չենք ճանչնար, և կամ չենք ուզեր անանկ փցուն բաներու վրայ աշխատիլ, որով մեծին ալ անհոգ կ'ըլլանք: Աւրոպա ինչով է որ այսչափ հարուստ ու երջանիկ է. վասն զի ի՛նչ և իցէ անօգուտ կարծուած բանի օգտակարութիւն տալ ու անկէջ շահ մը հանել կը նայի. օրինակի համար (որչափ ալ ծիծաղելի կամ արհամարհելի բան երևնայ ոմանց) Աւրոպա սովորութիւն կայ՝ որ բոլոր հասարակաց լուսիքներուն աղբը այլ և այլ մարդիկ տէրութենէ կը գնեն. ու մասնաւոր տեղուանք կը լեցընեն կը չորցընեն, ետքը շահով երկրագործներու կը ծախեն, որ լաւ պարարտութիւն կ'ըլլայ: Աւրոպայի ամէն քաղաքներուն մէջ շատ անձինք կան որ գիշերը լապտերով, կամ առաւօտուան դէմ փողոցները կը պտրտին, ու տներու առջև թափած աւլուքներու մէջէն թղթի, ապակիի, ոսկորի, երկրթի կտորուանք կը ժողվեն ու ետքը ուրիշի կը ծախեն. աս բանիս համար Փարիզ մասնաւոր ընկերութիւն կայ: Վարձեալ կենդանեաց սատակները նետելու տեղը, մասնաւոր սպանդանոցներ կան՝ հոն կը տանին, ու մորթը, սմբակները, ոսկորները, մաղը, և ոմանց աղիքն ալ կ'առնեն ու բանի կը բերեն: Ի՛սոնց նման շատ բան կայ,

բայց մենք մեր հատուածին չափէն դուրս չենք ելլեր. այսչափ բաւական կը սեպենք մեր ազգայինքը յորդորելու որ արհամարհոտ չըլլան, հապա աչալուրջ և ամէն բանէ օգուտ հանող:

Հ. Տ. Թ.

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Յորենի ցեղերուն դէմ հնարներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ լրագրոյն 17-70 թուոյն մէջի իմաստուն և դիտող անձին խօսքերէն յորդորուած՝ կը փութանք կատարել առ այժմ ըստ մասին իր ինդիրքը, ու ցորենի ցեղերուն դէմ Աւրոպացւոց տեղ տեղ բանեցուցած պարզ հրնարքներէն մէկ բանին հոս դնել, խօստանալով որ ուրիշ անգամ իր բուն տարակոյսն ալ մեր կողմանէ լուծենք:

Յորենի ցեղը կամ որդը՝ միշտ ցորենին հետ կը մտնէ ցորեննոցը, և ցորենին հետ կ'ելլէ անկէջ. աս ցեղը մանր թիթեղնիկի մը ձգած հաւկիթներովը կը շատնայ, ու թէ որ դէմը չառնուի՝ բոլոր ցորեննոցին ցորենը կամ գարին կ'ուտէ կը հատցընէ, և միայն անոնց կեղևը կամ թեփը կը թողու:

Ի՛ս ցեղը ջնջելու մէկ բանի հնարքները ասոնք են.

Ա. Յորենը կամ ի՛նչ և իցէ արմտիք ցորեննոցը դնելէն առաջ՝ պէտք է աղէկ մը մաքրել ու սրբել ցորեննոցը, այնպէս որ ամենեւին աղտոտութիւն չմնայ:

Բ. Յորենը ինչուան որ լաւ չըջորնայ՝ պէտք չէ ցորեննոցը դնել:

Գ. Ի՛նչ ցորենն որ հունտի համար պիտի պահես, առաջ մոխրաջրէ մը անցուր՝ մոխրաջրին մէջ կիր ալ խառնելով, և ցորեննոցը դնելէն առաջ ան ցորենը լաւ մը չորցուր:

Դ. Թէ որ պահելու ցորենդ քիչ է,

1. Curculio granorius ըստ Լիննէոսի: Իտ. Punteruolo del frumento. Գ. Calandre du blé կամ Charançon. Տճ. Դախլէ պիթի, պոռպոյ պիթի:

ցեցերէն ազատ մնալու համար բաւական է որ ամառը անանկ տեղ մը դնես որ աղէկ հով բանի, ու ան տեղին տաքութիւնը ոչ երբեք աւելի ըլլայ (Իւոմիւրի ջերմաչափովը եօթը կամ ութը աստիճանէն) :

Ե. Թիւ որ ցորենդ շատ է, կարելի ըլլայ նէ՝ պէտք է գետնափոր տեղէ մը դէպ ՚ի ցորեննոցին մէջ հողմաբեր կամ օդայոյզ ըսուած գործիքը դնել, ու անով հովահրել ցորեննոցը :

Զ. Վիտնալու է որ աս ցեցը սովորաբար դիզուած ցորենին երեսէն քանի մը մատնաչափ միայն խորը կը մտնէ. ուստի որչափ որ կարելի է ցորենը բարձր դի գելը շատ օգուտ կ'ընէ. աղէկ հնարք է նաև մեծամեծ գուրերու մէջ լեցրնել, ինչպէս կ'ընեն Հայաստան, և կամ տակառներու մէջ, ու երեսը մէկ կանգնաչափ բարակ աւազով ծածկել. ետքը քանի որ ուզես վրայէն ցորեն հանել՝ հարկաւ երեսի ցորենը մաղէ մը կ'անցընես որ աւազը մաքրուի :

Է. Ստէպ ստէպ պէտք է ցորենը խառնել կամ թիակով մը երնել որ ցեցերը փախչին երթան. աս հնարքով նաև շատ ցեցոտած ցորենը կրնայ մաքրուիլ :

Ը. () գտակար հնարք մըն ալ աս է որ ատեն ատեն ցորենին չորս բոլորը, վրան ու մէջը դնես ծխախոտի կանաչ տերև, կամ կանեփի, թանթրուենիի՝, եղևինի և անոնց նման ուրիշ խէժոտ բոյսերու ճիւղեր. վասն զի ցեցերը անոնց հոտէն կը փախչին :

Թ. Ը չորս բուռ սխտոր, նոյնչափ օշինդր կամ ափսինթ¹, երկու բուռ հասարակ աղ, հինգ լիպրէ Լ'նգղիոյ բորակ. ասոնք երկու դոյլ ջրի մէջ քիչ մը ատեն եփէ, ու ան ջրովը լուա ցորեննոցին յատակը՝ առիքը՝ գերաններն ու պատերը : Արնաս նաև ցորենին վրայ սաստիկ ու կծու հոտ ունեցող ջրեր ցանել. ինչպէս խէժի ջուր, կամ մէկ տեղ եփած սոխի՝ սխտորի՝ լեղի լուբիայի, թանթրուենիի ծաղկի և ասոնց նման խոտերու ջուր :

1 Մի-բէր :

2 Փելի :

Ժ. Վերմանիոյ մէջ աս սովորութիւնը կայ որ աշնան ատեն ցորեննոցին յատակը դառն բակլայ կամ թրմուս՝ ըսուած հնտեղէնը կը ցանեն ու ցորենը անոր վրայ կը լեցընեն. կ'ըսեն թէ աս հնարքով ցորենը ամենեւին չցեցոտիր :

ԺԱ. Ծորենին հետ քիչ մը կիր ալ խառնելը աղէկ է կ'ըսեն. բայց ան ատեն աղալու խրկելէն առաջ աղէկ մը մաղելու է ցորենը :

ԹԲ. Թիւ որ ցորենը յարդէն ճճեկեր ըլլալ սկսեր է, աս հնարքներն ալ կրնան բանեցուիլ :

Ա. Վարնան ատեն՝ քանի որ դեռ թիթեղնիկները հաւկիթ չեն ձգած՝ ցորենի դէզին մէջ տեղ տեղ շիշներ թաղէ, այնպէս որ միայն անոնց բերանը ցորենէն դուրս մնայ. թիթեղնիկները կ'երթան անոնց մէջ կը մտնեն, ուստի առ ու թափէ դուրս :

Բ. Թիւ որ թիթեղնիկները դեռ չեն շատցած, կրնաս ցորեննոցին մէջ շատ մը նոր հաւկթէն ելած վառեկներ կամ հաւու ձագեր ձգել. անոնք որովհետեւ խիստ կը սիրեն աս ճճիները, շուտ մը կը ջարդեն կը հատցընեն :

Գ. Ը ատ օգտակար է նաև որ և իւրեք գարշահոտ բաներ ծխելը ցորեննոցին մէջ :

Դ. Թիւ որ կարելի ըլլայ ցորեննոցը սաստիկ տաքցընել, այսինքն (Իւոմիւրի ջերմաչափովը ինչուան 50 աստիճան, բոլոր թիթեղնիկներն ու ճճիները կը սատկին : Բայց աս բանիս վնասն ան է որ տաքին սաստիկութենէն ցորենին ծուծը կ'աւրուի ու ցանուի նէ չծրիլ :

Տեսակ մը թիթեղնիկ ալ կայ որ ցորենին հետ չմրտներ ցորեննոցը, հապա գիշերանց՝ ծակէ մը կամ պատուհանէ, ու անանկ կը շատնայ քիչ ատենի մէջ որ բոլոր ցորեններուն ծուծը ուտելով՝ ծակ ծակ կ'ընէ զանոնք² :

Լ'սոնց դէմ ալ աղէկ են վերը յիշուած հնարքները. բայց մէկ քանի ուրիշ հնարքներ ալ կան. այսինքն

1 Աճե պփլ :

2 1. OEpaphra ըստ Լաթրէլի : Իս. Tignuola del grano. Գ. Alucite, կամ Pou volant.

Ա. Գորեննոցին պատուհաններուն լաթ կարելու է ու, գոնէ մայիսէն ինչուան օգոստոս անանկ ձգելու է :

Բ. Գորենը հնձուածին պէս ծեծելու է որ ցեցերը ատեն չանենան մէջը հաւկիթ ձգելու :

Գ. Երբոր ցեցերը թիթեղնիկ դառնան, պէտք է ցորենը խառնել որ չքրուին թիթեղնիկները . հապա ցանց մը շինելու է՝ դերձանով հիւսած ու կոր շրջանակի մը վրայ քաշած, ցանցին երեսն ալ ոստղի՝ խէժ կամ ինչ և իցէ կաշուն նիւթ մը քսելու է . իրիկուան դէմ երբոր թիթեղնիկները թռչտիլ կը սկսին՝ աս ցանցը ցորենին երեսը քալցուր, անոնք կուգան վրան կը կաշին. պատերուն վրայ մնացածներն ալ դիւրին է ջարդել առաւօտանց կանուխ :

Ուրիշ տեսակ մը ցեց ալ կայ աս երկու տեսակէն ալ փնասակար, որ սովորաբար դիզուած ցորենին երեսի հատիկները իրարու հետ կը միացնէ, այնպէս որ ցորենը տախտակ տախտակ կ'ըլլայ ու կը խմորի². աս անտանելի ցեցերը ջնջելու համար վերի հնարքներէն զատ ասոնք ալ աղէկ են .

Ա. Վիզուած ցորենին երեսի պրնտացած կտորները և անմիջապէս անոնց տակի հատիկները պէտք է վերցնել ու շուտ մը տաք ջրի մէջ ձգել . ետքը աս ցորենները հաւերուն և ուրիշ կենդանեաց կրնան տրուիլ :

Բ. Եւ գործողութենէն ետքը, կամ թէ առանց ասոր ալ, ցորենի դէզը լաւ մը խառնելու տակն ու վրայ ընելու է . ասով ցեցերը կը փախլին ու պատերուն վրայ կը քաշուին . ան ատեն ցորենի դէզին չորս դին կարգ մը աղէկ կաշուն ձիւթ դնելու է . ցեցերը ցորենին վրայ երթալու ատեն ան ձիւթին դպչելուն պէս կը սատկին :

Գ. Կրնայ ըլլալ որ ան ցեցերէն ոմանք պատերուն ու գերաններու ճեղքերուն

մէջ ալ մտած ըլլան . ասոնք ցախ աւելով աղէկ մը շփելու աւելու է :

Գորենի ցեցերուն վրայ առ այժմ, ինչպէս որ ըսինք, այսչափ միայն գրելով ալ յուսանք որ չափաւորապէս գոհ ըրինք հետաքնին և հարցասէր անձին փափաքը . բայց ուրիշ անգամ միտք ունինք գրել նոյն ցեցերուն նաև մասնաւոր բնաւորութեանցը վրայ, և միանգամայն կը ջանանք լուծել նա և ան տարակոյսը թէ արդեօք ան ցեցերուն կամ ցեցոտած ցորենին մարդուս մարմնոյն վրայ եւք ձգելուն պատճառը ինչ կրնայ ըլլալ :

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ընդդէմ ԳՂԻԱՑԻՈՅՆ մէկը ասկէ հարիւր տարիի չափ առաջ հետեւեալ հանելուկը նշանակալի ըսուած ոտանաւորի վրայ շինէր է, ու երկու հազար ոսկի խոստացեր է ասիկայ լուծողին . ապահովութեան համար ալ թէ ստակը և թէ լուծումը գրած ու կնքած յանձներ է Լոնտոնայի Տէնտպոթ անունով դրամատանը . այնպէս որ հանելուկը լուծողը նոյն դրամատունը պիտի դրէ, ու թէ որ շիտակ ելլէ տուած մեկնութիւնը, ստակը իրեն պիտի տրուի : Գլխացուիր թէ ինչուան հիմա ասոր մեկնութիւնը տուող մը եղեր է թէ չէ : Մենք հոս ան նուագին ճիշդ թարգմանութիւնը դրենք պարզ գրաբառ՝ գէթ ընթերցողաց զուարճութեանը համար :

ԵՍ ինձ եմ Որդի, հայր, հաւ և եղբայր,
Եւ Կոյս, և Դայեակ, Ամուսին և Մայր .
Անարգ եմ, և զիս որոնէ աշխարհ .
Վիշապ եմ անգութ, Արծիւ, Ծառայ չար :
Եօթն եմք, և յորժամ լինիմ անձնասպան,
Չախտաւ այլոց սրբել ևս եմ բաւական .
Չիմ ըզկեանս բարձող չիք ի մէջ մարդկան,
Չի Զոխ իմ աւարք միշտ ինձ կեանքս տան :
Հող էի և ջուր, և կեամ ես այլովք .
Մահկանացու եմ որպէս ամէն ոք .
Բայց ոչ եմ պատեալ մշտով ոսկերօք :
Եթէ դու ցանկաս մեծամեծ շահուց,
Թող զիս ըսպանցէ ոմն ի մեռելոց,
Եւ եղէք ճարակ ազգակցաց իմոց :

¹ Էօթէ :

² Լատ. Yponomeuta tritici ըստ Լաթրէյլի : Իտ. Falsa tignuola del grano. Գլ. Fausse-teigne.